

Ideālās pilsētas kolektīvā dzīve

Līga Bitāne

Impulss, 2007.gads

Rīgā dzimušais un Svētā Pētera baznīcā kristītais Meinhards fon Gerkāns ir viens no vadošajiem Vācijas arhitektiem. Viņa Hamburgas birojs gmp pazīstams ne tikai ar liela mēroga darbiem Vācijā, Ķīnā un citur, bet arī ar konsekventi ieturētu funkcionālas un konceptuālas arhitektūras filozofiju. Kaut vai, strikti aizstāvot savu arhitektonisko ideju Berlīnes dzelzceļa stacijas projektā šī gada pavasarī. Pirmās fon Gerkāna skices Latvijas projektiem tapa tieši pirms desmit gadiem. Ceļā starp Hamburgu un Honkongu fon Gerkāns uz dienu ieradies Rīgā, lai redzētu, kā sokas darbi pie biroju ēkas "Citadele", "Da Vinci" augstceltnes un Jūrmalas privātmājas realizācijas.

Fon Gerkāna kungs, nupat Jūs ilgi galvu nelauzot, zibenīgiem zīmuļa vilcieniem izdarījāt korekcijas Jūrmalā, Bulduru prospektā topošās privātmājas projektā. Kā Jūsaprāt rodas ģeniāla ideja?

Domās rindojot lietas neierastā kārtībā. Veidojot jaunas kombinācijas, rodas jaunatklājums. Ģeniāla ir Einšteina teorija: masa reiz ātrums kvadrātā ir enerģija. Formula vienkārša, taču šādā veidā neviens pirms tam vēl nebija domājis.

Pie idejas var nonākt pēc vai nu ģeneoloģiskas secības rezultātā, vai arī attīstot domu no vispārējās kopainas un pēc tam pārbaudot, vai tā atbilst sākotnējām prasībām.

Sakiet, kā dzimst Jūsu ideja?

Patiesībā allaž deduktīvi, analizējot situāciju, prasības, vietu, vēsturi, pagātni, lietojumu. Tomēr, runājot par šo ēku, jāatzīst, ka ideja tiešām attīstījās spontāni. Tur bija gluži cits telpiskais priekšstats, šis projekts neizriet vispirmām kārtām no funkcionalitātes apsvērumiem. Tā drīzāk ir skulptūra, kurā dzīvot un izbaudīt sajūtas. Tā ir arhitektoniska rotaļlieta ar skatu platformu un pandusu.

Tomēr dažkārt strauja ideja rodas, strādājot pie detaļas. Lielajos objektos - lidostās, izstāžu hallēs darba process ir analītisks. Radošā doma var attīstīties, kad nonāc līdz detaļai. Piemēram, kā akcentēt jumtu, kāda varētu būt tā forma.

Vai allaž nākas projektus iedalīt funkcionālajos un mākslas darbos?

Tā gluži nav. Parasti tas ir atkarīgs no izejas pozīcijas. Šai gadījumā runa nav par projektu, kuru būtu plānots veiksmīgi pārdot vai iznomāt. Es labi pazīstu mājas īpašnieci, zinu, kādi ir viņas priekšstati, kāda domāšana un izjūtas. Šo ēku es viņai

piegriezu gluži kā kleitu – kaut kas tāds, kas tapis īpaši viņai kā personībai, tieši tā, kā es šo cilvēku izprotu un redzu. Tā nav māja kuram katram – tā ir māja Gunai.

Vai tēla klātesamība jau pašā projekta pamatā dara arhitekta dzīvi vieglāku?

Personīgas attiecības ar mājas lietotāju parasti var veidoties, projektējot villu vai privātmāju. Taču tā ir tikai ļoti neliela daļa no mana darba. Strādājot Ķīnā pie lielajiem projektiem, priekšnoteikumi parasti ir tik labi, ka iespējams pilnībā realizēt savu ieceri. Kaut vai pilsēta 800 tūkstošiem iedzīvotāju Šanhajas tuvumā, kuru mēs pašlaik realizējam Ķīnā. Idejas pamatā ir metafora – piliens, kas, krītot ūdenī, veido neskaitāmus apļus, un no šiem apļiem rodas vesela pilsēta. Ķīnā mums ir iespēja strādāt pie operas projekta Šonjinas (*Chongqing*) pilsētā. Operas nams atradīsies kalna virsotnē gluži kā Akropole. Un šai operai ir metaforiska forma – tā izskatās kā milzu tvaikonis.

Domāju, ka vācu mentalitātei šāds domu gājiens nebūtu pieņemams. Tur droši vien uzskatītu, ka es zobojos un neuztveru viņus nopietni. Ķīnas kultūra, arī ķīniešu valoda un rakstība veidojas no alegorijas. Visa saskarsme notiek līdzībās. Līdz ar to šajā kultūras kopienā ir daudz lielāka gatavība uztvert simbolus, tiem tiek piešķirta daudz lielāka nopietnības pakāpe.

Kā atšķirt šo arhitektūras poēziju no attīstītāja centieniem ar tēlainiem epitetiem sekmēt projekta mārketingu?

Mārketingu un laba arhitektūra atrodas pastāvīgā konfliktā. Līdzīgi kā visām pārējām klasiskajām mākslām, arhitektūrai nevajadzētu izjust komercijas spiedienu. Būvniecības process ir saistīts ar lieliem naudas ieguldījumiem, kurus lielākajā daļā gadījumu nepieciešams atpelnīt. Izejot no aplēsēm par pārdošanas cenu, tiek veidots ēkas budžets, kas parasti ir pārāk mazs labai arhitektūrai. Modernajā pilsētībūvniecībā ambīcijas parasti nesakrīt ar realitāti.

Ir arī būvuzņēmēji, kas ir pārliecināti, ka, piesaistot arhitektūras gigantus, var labi nopelnīt. Dažkārt viņi tomēr kļūdās. Bet tas, ko Jūs saucat par arhitektūras poēziju, merkantils var būt tikai tik lielā mērā, cik var teikt, ka māju, kurai piemīt savs raksturs, pievilcība un misija, ir vieglāk pārdot, jo tās vērtība sniežas pāri grāmatvediskajai kvadrātmetra cenai.

Rīgā strādā tādi pazīstami arhitekti, kā Bēnišs un Kolhāss. Kā Jūs ieteiktu rīkoties Rīgas būvvaldei gadījumā, ja kāds uzņēmējs iesniegtu saskaņošanai projektu, kura arhitekts ir, teiksim, Frenks Gērijs?

Visticamāk arī Rīgas pilsētai Gērijs uzprojektētu kādu “brīnumkaktusu”. Tomēr arī šai gadījumā būtu runa par ģeniāla arhitekta veikumu. Daudz lielākas nepatīkšanas pilsētai sagādā ēkas, kā lielveikals stacijas tuvumā, kas pilnībā aizsedz tirgus siluetu, vai monolīti apaļā būve krastmalā. Šeit runa ir par diletantisku arhitektūru, kuru radījuši cilvēki, kam nepiemīt ne kripatas no mākslinieciskas izjūtas.

Uzskatu, ka ikvienai būv kultūrai ārējā ietekme nāk tikai par labu. Vienīgais kritērijs ir kvalitāte, autora izcelsmei nav nekādas nozīmes.

Būvēt pilsētu no nulles – tas ir gluži vai dievišķs uzdevums. Vai nav kārdinoša utopija par ideālu pilsētu, gluži kā poļu Zamoščā* renesanses laikā?

Mēs patiesi daudzas lietas darām citādi. Parasti dārgākie zemesgabali atrodas pilsētas centrā. Tur būvēt var atļauties vienīgi tie, kuri pilsētā dzīvību neienes, kā bankas vai apdrošināšanas sabiedrības. Parasti pilsētās ar spēcīgi uzsvētu centrālo daļu iekšpilsētā arī ir vislielākā transporta noslodze. Patiesībā mūsdienās ir daudz pilsētu, kuru centrālā daļa no cilvēka skatu punkta ir vakuums. Tādēļ Ķīnā mūsu piegājiens ir atšķirīgs. Pilsētas kodols ir mākslīgi veidots ezers, kura diametrs ir 2,9 kilometri, kultūras būves mēs izvietojam uz pāris uzbūrtām salām, bet ezera krastā – visbiežāk apmeklētos objektus. Visas ēkas ir vienlīdzīgas savā izvietojumā, visiem ir skats uz pilsētas centru. Pilsētas kolektīvā dzīve notiek centrā, ūdens tuvums un promenāde piesaista kā pilsētas iedzīvotājus, tā arī viesus.

Vai netraucē fakts, ka Ķīna nav demokrātiska, bet gan autoritāra valsts?

Strādāt Ķīnā ir vieglāk, nekā citur, jo lēmumi tiek pieņemti ātri. Ja lemts tiek autoritatīvi, nevienam nav iespēja iebilst.

Vācijā Jūs projektējat lidostas, izstāžu paviljonus, futbola stadionus un dzelzceļa staciju, Ķīnā -veselu pilsētu. Latvijā līdz šim tās ir bijušas privātas villas un nelielas apartamentu mājas, nu arī biroju ēka un augstceltne. Kādā loma ir mērogam arhitekta darbā?

Jebkurā gadījumā mērogs ir pats cilvēks, lai kur arī viņš neatrastos. Atšķirība ir citos aspektos. Latvija ir maza valsts, kur katrs pazīst katru, kur politiķus uzrunā uz Tu un zina, ko viņi ēd pusdienās. Ķīnā turpretī ir 1,3 miljardu iedzīvotāju. Mērogs, kādā indivīds attiecas pret kopumu ir pavisam savādāks. Šeit turpretī katra cilvēka individualitātes pakāpe attiecībā pret sabiedrību ir daudz uzskatāmāka, katram atsevišķajam indivīdam ir daudz lielāka nozīme sabiedrībā, nekā tas ir Ķīnā vai Vācijā.

Tādēļ lielāka izmēra projektos Rīgā, kā tas ir ar “Da Vinci”, mēs mēģinām piemērot lielo apjomu mērogam un sadalīt to četros autonomos blokos. Tā, lai neveidojas milzu monstros. Arī “Citadeles” gadījumā plānoti ir brīvstāvoši apjomi virs garāžas, bet pasūtītājs tos obligāti vēlas savienot. Es daudz labprātāk redzētu tur četras atsevišķas mājas. Tas arī būtu atbilstoši Rīgas mērogam.

Bēdīgs piemērs ir turpat blakus “Citadeles” projektam tapusī jaunā dzīvojamā ēka. Patiesībā šis masīvais apaļās formas veidojums upes krastā ir apvainojums Rīgas pilsētai, un es tajā saskatu vienīgi neveselīgu arhitekta vēlmi par katru cenu izcelties.

Tomēr šī filozofija neattiecas vienīgi uz lielām sabiedriskām ēkām. Arī Krasovicku villa ir vērienīgs projekts, tā jau vairs nav ģimenes privātmāja, bet gan vesels komplekss ar tenisa halli un spa. Arī šo apjomu mēs centāmies saskaldīt atbilstoši šīs pilsētas

garam, kur vēl joprojām toni nosaka priedes un Jūrmalas kāpa. Braucot garām pa ielu, rodas iespaids, ka aiz žoga ir vairākas privātmājas.

Pavisam nesen īpašnieka lietošanā tika nodota Krasovicku villas trešā kārtā – spa komplekss. Kā Jums šķiet, vai šis projekts kopumā - no Rezidences ēkas 1998. gadā līdz šim brīdim savā attīstībā ir piedzīvojis sava veida evolūciju?

Jā, ir pagājuši gandrīz desmit gadi. Domāju, ka ir panākts labs līdzsvars starp nepārtrauktību un piemērošanos mūsdienu dzīves standartam. Katrai detaļai ir ļoti spēcīga piesaiste avotam, strikti ievērota materiālu vienotība fasādēs un jumta konstrukcijās.

Tomēr jāteic arī, ka līdz ar katru nākamo stadiju ievērojami spēkā pieņēmiem arī elitārisms. Vēl nekur pasaulē neesmu redzējis ēku, kur aiz tik necilas fasādes, kas brīnišķīgi iekļaujas Jūrmalas vidē, slēptos tik daudz luksusa un dārgas elegances. Tā apvienojas ārējā piemērošanās apkārtējai videi, vēsturei, tradīcijai būvēt koka mājas un nama īpašnieka augstās prasības pēc ekskluzivitātes. Kad tiks rekonstruēta vecā Villa Marta, kas pati par sevi nav pārlietu glīts nams, kad tai tiks uzlikts cinka jumts un kad tā tiks nokrāsota sniegbaltā krāsā, šis vienotais aplis starp veco un jauno tiks noslēgts pilnībā. Domāju, ka šāds paraugs ir ārkārtīgi veselīgs Jūrmalai, kur top neskaitāmas ēkas visneiedomājamākos pseidostilos, kas pamatīgi iedragā Jūrmalas raksturu.

Vairākiem objektiem Jūs speciāli esat zīmējis arī mēbeles. Kā rodas saskaņa starp iekštelpu un ārtelpu Jūsu projektos?

Manā skatījumā interjeru nedrīkst nodalīt no ēkas arhitektūras, tas ir vienots veselums. Daudzās sabiedriskajās būvēs iekštelpas atrisinājums ir daļa no projekta kopuma. Visādi citādi mēbeļu dizains ir tikai mans vaļasprieks. Lielāko daļu no tām es esmu projektējis savām vajadzībām, manās mājās gandrīz visas mēbeles ir manis paša dizains. Neesmu vēl pagaidām veicis plašāku mārketinga kampaņu, kaut arī manos plānos ir uzsākt atsevišķu interjera priekšmetu ražošanu augstvērtīgiem projektiem Ķīnā.

Kur Jūs rodat prieku, projektējot Latvijā?

Vispirmām kārtām tas ir rezultāts, kas allaž ir labs. Es varu pajauties uz sadarbību ar Vincentu – tie ir cilvēki, kuru domāšanas veids ir identisks manējam. Tā ir kvalitātes apziņa. Viņiem ir svarīga paveiktā darba kvalitāte, ne tik vien tīrā peļņa. Un šādas attiecības ir patiesi retums.

Fon Gerkāna kungs, paldies Jums par sarunu!

* Poļu pilsētu Zamošču klajā itāļu renesanses stilā 16. gadsimta beigās projektējis Venēcijas arhitekts Bernardo Morando. Tās celtniecība sākās 1581. gadā un turpinājās 10 gadus